

REVOLUCE A PRÁVNÍ ÚPRAVA DIVADLA

MARKĚTA KLUSOŇOVÁ

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Divadlo je významná společenská síla, o jejíž regulaci se každý stát. Cílem tohoto příspěvku je rozebrání právní úpravy divadla na českém území od 19. stol. do současnosti v obecné rovině a srovnání rozdílů mezi jednotlivými obdobími jejího vývoje. Hlavní zřetel bude kladen na souvislost změn právní úpravy a revolucí měnících státní režim. V závěru se zaměřím na stav a možnosti právní úpravy divadla v současnosti.

Key words in original language

Theatre, theatre law, revolution, freedom of theatre, censorship

Abstract

Theatre is a significant social force so each state tries to regulate it. The aim of this paper is to describe the legal regulation of theatre in the Czech Republic from 19th century to present and to compare the differences between various stages of its development. I will emphasize on connection between changes in legislation and revolutions. Finally I will focus on current situation of legal regulation of theatre in the Czech Republic.

Key words

Divadlo, divadelní zákony, revoluce, svoboda divadla, cenzura.

1. ÚVOD

O tom, zda je ještě dnes divadlo významnou společenskou silou, formující veřejné mínění, by se dalo polemizovat. Existuje totiž mnoho teorií o tom, jak divadlo na společnost působí, jakými zákonitostmi se toto působení řídí a jak (či dokonce zda vůbec) lze toto vzájemné působení regulovat.¹

Je ale všeobecně přijímanou skutečností, že divadlo min. v minulosti bylo mocným politickým nástrojem, a to pro-státním i protistátním, režimním i protirežimním.

Je tedy pochopitelné, že představitelé státu se vždy snaží minimálně o kontrolu divadla, v totalitních státech jde potom už i o aktivní zásahy do autonomie divadla jako takové. Nejefektivnější cestou regulace divadla se zdá jeho právní úprava, ale není jisté, zda je tento dojem správný.

¹ např. *Piscator, Boal nebo sovětské divadlo.*

I v českých zemích má právní regulace divadla, a to zejména ve formě „divadelních zákonů“, poměrně dlouhou tradici. Je proto přirozené, že jak české země procházely bouřlivými dějinnými a současně i právními zvraty², měnily se i divadelní zákony.³

Motivace vytvoření jednotlivých divadelních zákonů se příliš nelišily, jak můžeme poznat z dokumentů o tom, jakým způsobem byly přijímány.⁴ Zjistit, jak se to odrazilo na jejich výsledné podobě, je prvním z úkolů následujícího textu.

Nejdůležitějšími prameny v této oblasti se vzhledem k návaznosti na politické události jeví nařízení o divadlech z r. 1850, tzv. Bachovská vyhláška, a divadelní zákon z r. 1948. Právě na ně se proto v následující práci zaměříme. Pro lepší pochopení obecných možností a situace v právní úpravě divadla, jakož i pro srovnání, budou součástí příspěvku i poznatky o právní úpravě divadla ve Francii 19. století.

Druhým úkolem této práce je potom prozkoumání současného stavu právní úpravy divadla v České republice. Zde bude pozornost spíše než na konkrétní aspekty aktuální právní úpravy zaměřena na obecnější otázku nutnosti právní regulace divadla v demokratické společnosti. I vzhledem k nedávné situaci kolem Národního divadla, údajně způsobené nedostatečností právní úpravy, je toto dílčí téma velmi aktuální.

V závěru tohoto příspěvku proto bude následovat stručné srovnání minulých a současné úpravy v této oblasti, opět spíše v obecné rovině než v detailech, a jako jeho výsledek rámcové navržení případných změn právní úpravy divadla do budoucna.

1.1 DIVADLO JAKO VÝZNAMNÁ SPOLEČENSKÁ SÍLA V ČESKÝCH ZEMÍCH

Podle prof. Štědroneš, významného českého muzikologa a hudebního skladatele, je vztah českého národa k umění, a to zejména divadlu a hudbě, specifický kvůli historickým politickým podmínkám českých zemí. Prof. Štědroň tvrdí, že politická podřízenost českých obyvatel vůči rakouské monarchii zapříčinila jejich potřebu projevení vzdoru v nepolitických oblastech. Nejpříhodnější k tomu bylo podle něho

²EFMERTOVÁ, Marcela C a Nikolaj SAVICKÝ. *České země 1848-1918*. 1. vyd. Praha: Libri, 2009, 453 s. ISBN 978-80-7277-171-4., PAVLÍČEK, Jaromír. *Československé dějiny a evropská politika ve 20. století: vybrané kapitoly z českých a slovenských dějin 1900-1989*. 1. vyd. Opava: Optyx, 2008, 83 s. ISBN 978-80-85819-65-6.

³ tzn. nařízení z r. 1850, přijaté po revoluci v r. 1848, bylo nahrazeno novým zákonem po převratu v r. 1948

⁴ Viz stenoprotokoly z jednání poslanecké sněmovny, na kterých se o znění divadelního zákona jednalo.

právě performativní umění, jelikož v něm je takový vzdor nejvíce viditelný a nejlépe sdělitelný veřejnosti.⁵

Tuto dnes už jen stěží představitelnou moc divadla popisuje většina odborných uměnovědných prací, zabývajících se 19. stoletím.⁶ Jelikož neexistoval ani rozhlas, ani televize, bylo divadlo tou tribunou, která dávala možnost veřejné prezentace politických názorů. Toho si byli vědomi divadelní tvůrci, publikum i představitelé státu.

I proto je dodnes pochopitelné, že když byla vyhlášena nová ústava, oznámeno to bylo z balkonu Stavovského divadla při přestávce právě hraného představení. Stejně tak když chtěli čeští stavové vyjádřit svůj nesouhlas s autoritativním ustanovením nástupce panovníka, čímž by bylo porušeno jejich právo volby hlavy státu, sehráli divadelně-taneční představení. Dokonce i Josef II., když chtěl upokojit situaci v českých zemích, které žádaly částečnou autonomii, zvolil jako ústupek mimo jiné i povolení vzniku českého divadla.⁷

Přirozeně tak každá kontroverzní divadelní činnost vyvolávala protireakci státu. Ta nabývala konkrétní podoby v právní úpravě a následných mocenských zásazích do umělecké autonomie.⁸

Snahy státu o využití umění pro státní mocenské záměry provázejí stát od jeho počátků, stejně jako pokusy o kontrolu a dozor nad uměním s možným protistátním obsahem.⁹ S každou revolucí tak je nevyhnutelně spojena potřeba právní úpravy umění odpovídající povaze vítězné strany. Po nástupu Bachova absolutismu po potlačení revoluce v r. 1848 tak vzniklo nařízení Ministerstva vnitra, č. 454/1850 říšského zákoníku. Podobná situace se opakovala v r. 1948, kdy byla přijata v podstatě obdobná úprava.

Právě pro podobnost těchto dvou předpisů a jejich souvislost s revolučními změnami ve státě se v tomto textu zaměříme především

⁵ přednáška pronesená v rámci předmětu *Právo a umění na jaře 2012*

⁶ např. MUKAŘOVSKÝ, Jan, František ČERNÝ a Jaroslav BARTOŠ. *Dějiny českého divadla ; autor: Jaroslav Bartoš,... [et al.]*. 1. vyd. Praha: Academia, 1969, 429 s.

⁷ MUKAŘOVSKÝ, Jan, František ČERNÝ a Jaroslav BARTOŠ. *Dějiny českého divadla ; autor: Jaroslav Bartoš,... [et al.]*. 1. vyd. Praha: Academia, 1969, 429 s.

⁸ jako např. ve snaze nacistů zabránit premiéře hry *Osel a stín v osvobozeném divadle* (viz *Osel a stín ve stínu policejního ředitelství / Milena Kudělová. In Documenta Pragensia 15, (1997), s. 349-358 15)*

⁹ BROCKETT, Oscar Gross. *Dějiny divadla. Praha: Divadelní ústav, 2008, 948 s. ISBN 9788071065760.*

na tato dvě období právní regulace divadla, jak už ostatně bylo uvedeno v úvodu. Nejdříve je však třeba si připomenout podstatu problému svobody divadla, který je východiskem takové právní úpravy.

1.2 SVOBODA A NEZÁVISLOST DIVADLA

Stéphanie Loncle ve svém článku zabývajícím se svobodou divadla správně upozorňuje, že se jedná o ahistorickou problematiku, jelikož otázka optimálního nastavení vztahu státu a divadla je nadčasová.¹⁰ Zároveň však se svými úvahami začíná u 19. století, stejně jako my v tomto textu.

S proměnami fungování státu i přístupu společnosti k divadlu se totiž svoboda divadla stávala velmi frekventovaným tématem. Paradoxně i proto, že za tehdejších podmínek nebyla taková svoboda možná.¹¹

Situace spojená s nastolením svobody divadla ve Francii, dávaná do souvislostí s tamějším politickým vývojem a revolucemi, je ostatně velmi vhodnou paralelou k české situaci.

Svobodu českého a francouzského divadla totiž spojuje podobná výchozí situace v absolutistické monarchii a dále i vzájemné propojení skrz některé divadelní tvůrce. Naopak je velmi příhodné srovnání rozdílů, zapříčiněných dalším historickým vývojem.

Ve Francii Velká francouzská revoluce uspěla a nastavila svobodu divadla širokým způsobem, zatímco v habsburské monarchii byla revoluce v r. 1848 potlačena a začala doba policejního státu.

Francouzská právní úprava divadla v 19. stol. tak nabízí jednu z možných opovědí, jak by mohlo české divadlo vypadat, kdyby se byla historie odehrála jinak.

1.3 FRANCOUZSKÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA DIVADLA V 19. STOLETÍ

Loncle uvádí, že ve Francii sice bylo v r. 1791 zákonem garantováno právo každého občana založit si vlastní divadlo. Bohužel ale už za Napoleona byla opět zavedena cenzura a státní kontrola divadel. Až za

¹⁰ LONCLE, Stephanie. *Freedom of the Theatre: A Matter of Law?*. *Law & Humanities*. 20110601, roč. 5, č. 1, s. 155-164. ISSN 17521483.

¹¹ LONCLE, Stephanie. *Freedom of the Theatre: A Matter of Law?*. *Law & Humanities*. 20110601, roč. 5, č. 1, s. 155-164. ISSN 17521483.

Napoleona III., v r. 1864, se stát vrátil k modelu svobodného divadla.¹²

Vysvětlení těchto divokých proměn je nasnadě. Velká francouzská revoluce byla úspěšná, čemuž odpovídá i povaha a razance s ní spojených změn. Absolutistický stát, ve kterém panovník kontroloval i divadelní dění,¹³ se během krátkého časového úseku přeměnil na místo, kde měla vládnout téměř absolutní divadelní svoboda. S další politickou změnou, tentokrát se jedná o nástup Napoleona, se přístup státu k divadlu obrací zcela opačným směrem, předchozí výsady obyvatel zrušeny a je zavedena přísná cenzura. Po Napoleonově pádu a nastalé politické situaci se stav divadelní svobody poměrně pochopitelně nezměnil. Nejednalo se totiž o návrat k revolučním ideálům, se kterými byla prvotní idea svobody divadla spojena. Ke znovuzavedení této svobody musela nazrát doba a s ní spojená motivace státu k uvolnění divadelní kontroly. Tento okamžik nastal v druhé pol. 19. století, tedy v době, kdy se společnost díky průmyslové revoluci měnila jako celek, tudíž je i tato změna pochopitelná.

Z právě uvedených skutečností lze generalizací dovodit, že změny zavedeného systému kontroly divadla jsou většinou spojeny s revolučními změnami ve společnosti. Nabízí se proto analogie francouzské situace k situaci v rakouské monarchii.

1.4 RAKOUSKÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA DIVADLA: NAŘÍZENÍ Z R. 1850

Revoluční dění v rakouské monarchii se proti tomu francouzskému opozdilo, avšak lze v něm najít některé podobné rysy. I v Rakousku lidé žádali uvolnění poměrů, s nímž je svoboda umění nezbytně spojena. Osud této revoluce se však vyvinul jinak než ve Francii a s ním i pohled státu na svobodu divadla.¹⁴

V r. 1850 bylo vydáno nařízení ministerstva vnitra č. 454/1850 ř. z., divadelní řád. Přijetí této právní úpravy bylo logickým krokem představitelů policejního státu, protože jim dala možnost prakticky neomezeného dohledu nad každou divadelní produkcí na území monarchie.

¹² LONCLE, *Stephanie*. *Freedom of the Theatre: A Matter of Law?*. *Law & Humanities*. 20110601, roč. 5, č. 1, s. 155-164. ISSN 17521483.

¹³ HYVNAR, *Jan*. *Francouzská divadelní reforma: od Antoina k Artaudovi*. Vyd. 1. V Praze: Pražská scéna, 1996, 237 s., [48] s. obr. příl. ISBN 8090167179.

¹⁴ EFMERTOVA, *Marcela C a Nikolaj SAVICKÝ*. *České země 1848-1918*. 1. vyd. Praha: Libri, 2009, 453 s. ISBN 978-80-7277-171-4.

V ustanovení § 1 bylo zakotveno, že se divadlo mohlo hrát jen v k tomu určených prostorách a osobou, která k tomu měla osobní oprávnění. Takové oprávnění mohl udělovat buď podle ust. § 2 hejtman nebo policejní ředitel pro jednotlivá představení, nebo podle ust. § 3 místodržitel ke každé divadelní hře zvlášť. Od takového povolení a od schváleného textu se tvůrci nesměli nijak odchýlit. Jediným zmírněním těchto striktních ustanovení byla úprava obsažená v ust. § 4, stanovící, že pokud byla hra jednou schválena, v té stejné podobě ji mohlo převzít jiné divadlo v zemi. Aby však ani tato úniková cesta nebyla příliš prostupná, hned v dalším paragrafu následovalo omezení, že z důvodu veřejného pořádku mohlo být toto povolení kdykoliv odňato.

Podle ust. § 6 platilo, že vedle shody schváleného dramatického textu s jeho realizací měly státní orgány kontrolovat slušnost a mravnost takové realizace. Pokud by toto bylo porušeno, bylo možné představení i na místě přerušit nebo zastavit úplně. Aby zase nebyla tato norma přehnaná, nabízela se možnost podle ust. § 7, spočívající v tom, že proti takovému rozhodnutí se podnikatel mohl odvolat k ministrovi vnitra.

Porušení tohoto zákona se podle ust. § 8 trestalo peněžitou pokutou a za přitěžujících okolností dokonce až uvězněním a podle ust. § 9 i za odchylku od schváleného textu hrozila pořádková pokuta.

Na Bachovskou vyhlášku navazovala Instrukce k nařízení Ministerstva vnitra, č. 454/1850 ř. z. Ta byla určená pro místodržitele zemí k provádění divadelního řádu a vycházela z názoru, že divadlo je mocná páka lidového vzdělání a jako takové nesmí být rušeno v dosahování vyšších cílů.

Stát proto musel obezřetně vybírat ty, kteří ho mohli provozovat. Místodržiteli k tomu měl být k ruce poradní sbor složený z osvědčených odborníků. Konkrétní povinnosti a využití takového sboru si však stanovil každý místodržitel sám.

Ve vlivu státu na divadlo měl být nejdůležitější zájem státu, po něm trestní právo, náboženství, mravnost a čest. Proto mimo jiné nebylo dovoleno jakkoliv napadat monarchii nebo monarchu, narušovat klid a pořádek ve společnosti, zobrazovat náboženské rituály či hodnostáře, užívat státní uniformy nebo hrát o dosud žijících osobách či obecně o soukromých věcech.

Místodržitel přitom mohl odmítnout hru bez udání důvodů. Státní orgány byly oprávněny účastnit se ž generální zkoušky, aby mohly včas vyřešit případné závady realizace už schválené hry.

Je s podivem, že toto nařízení a na něj navazující předpisy bylo zrušeno až v r. 1948. Platilo totiž i po celou dobu první republiky. Jak je ale možné, že právní předpis určený k prosazování zájmů absolutistického státu mohl platit i v demokratické republice?

1.5 ČESKOSLOVENSKÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA DIVADLA I: DIVADELNÍ ZÁKON Z R. 1948

Nejzásadnější změna právní úpravy divadla byla postavena na dekretech Revoluční odborové rady divadelníků vedené Miroslavem Kouřilem v roce 1945, tj. Memorandu o řešení otázky českého divadelnictví v nové Československé republice a zvláštním výnosu ministra školství a osvěty Zdeňka Nejedlého o zrušení divadelních koncesí a produkčních licencí.

Došlo tak v podstatě k úplnému zestátnění českých divadel. Nový divadelní zákon pojetí obsažené již v těchto právních normách ještě podrobněji rozebral.

V první řadě určil divadlo jako „národní kulturní statek“, který má „poslání“. Od poměrně přesných definic pojmů zahrnujících např. divadlo, dramatické dílo nebo divadelní představení zákonodárce plynule přechází k tomu, že péče o divadlo je úkolem státní správy i samosprávy tak, aby „zvyšovali kulturní úroveň života, zvláště na venkově“. Tuto péči pak rozvedl dokonce i v příkladném výčtu, zahrnujícím i organizovanou návštěvu divadel. Ve stínu těchto zásahů je závazek k podpoře mezinárodních divadelních styků už spíše jen úsměvně naivním slibem. Tento dojem dále naplňuje i ustanovení o povinném „zlidovění“ divadla cestou upřednostňování domácí dramatické tvorby a o osvětovém dozoru nad divadly, který byl vykonáván ministerstvem informací. Rovněž byly zřízeny divadelní a dramaturgické rady při ministerstvu školství a osvěty, které měly za úkol „pečovat o divadelní a dramaturgické otázky divadla“. V tom samém ustanovení však bylo ustanoveno, že touto péčí nesmí rady omezovat „uměleckou svobodu“ divadel. Vzhledem k celkovému vyznění zákona i době, v níž byl přijat, se ale tato garance svobody jeví víc než nepravděpodobně.¹⁵

Vztah státu k divadlu se vůbec může z dnešního pohledu jevit až patologický. Výborným příkladem je zřízení tzv. propagační komise, která měla propagovat divadlo mezi lidem, rozšiřovat divadelní díla a organizovat návštěvy divadel. Není divu, že i spolupráce této komise s divadelní a dramaturgickou radou byla zakotvena přímo v zákoně.¹⁶

Provozování divadla soukromou osobou (nikoliv však fyzickou osobou-jednotlivcem) bylo možné, ale pouze výjimečně, jelikož toto právo patřilo zejména státu a územním samosprávným celkům. I podmínky tedy byly nastaveny přísně. K založení divadla bylo nutné schválení stanov, uměleckého programu, způsobilého vedení i hospodářských podmínek. Ani když však bylo povolení uděleno,

¹⁵ Zákon č. 32/1948 Sb., kterým se vydávají základní ustanovení o zřizování divadel a o divadelní činnosti (divadelní zákon).

¹⁶ Zákon č. 32/1948 Sb., kterým se vydávají základní ustanovení o zřizování divadel a o divadelní činnosti (divadelní zákon).

nebylo jisté. Stát totiž mohl z důvodu veřejného pořádku, klidu, bezpečnosti nebo mravnosti toto povolení odvolat.¹⁷

Poněkud absurdní se dnes jeví ust. § 25 o tzv. Noremních dnech, které stanovilo, že divadlo se nesmí hrát na Zelený čtvrtek, Velký pátek, Bílou sobotu a ve Štědrý den. Otázkou je, zda právě tato úprava směřovala k potlačení církevního divadla, nebo zda si zákonodárce pouze neuvědomil, že jde o církevní svátky. Pokud by totiž byla správná druhá varianta, bylo by lehce úsměvné, že právě stát přísně postihující církve ve svém právu chrání vážnost církevní svátků.¹⁸

Jako nejvýznamnější se potom jeví ust. § 28, jímž byly veškeré divadelní koncese platné ke dni 8. 6. 1945 zrušeny. Tímto krokem byla definitivně zajištěna absolutní kontrola státu nad veškerou divadelní činností.

1.6 ČESKOSLOVENSKÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA DIVADLA II: DIVADELNÍ ZÁKON Z R. 1957

Podle tohoto zákona mělo divadlo přispívat mimo jiné k „socialistické výchově lidu“. Stát řídil veškeré divadelnictví bez ohledu na to, zda se jednalo o divadla státní nebo nestátní, o divadlo profesionální i amatérské. Prakticky státní divadla řídily národní výbory všech úrovní, u nestátních divadel zajišťoval dohled okresní národní výbor.¹⁹

Ředitelé byli jmenováni shora a všechny zaměstnance včetně umělců vybíral ředitel společně se závodní radou odborového svazu. Národní divadlo mělo vlastní specifický režim, který s ním obdobně sdílelo i slovenské národní divadlo. Dramaturgické plány všech divadel byly schvalovány podle zvláštních směrnicí ministerstva školství a kultury. Herci těchto divadel museli mít povinně odbornou způsobilost, jejíž náležitosti opět určovalo ministerstvo.²⁰

Stát tak nadále kontroloval místa provozování divadla, repertoár, všechna představení hraná mimo určený divadelní prostor i samotné divadelníky. Dokonce ani u ochotnických představení, která jinak stát hlasitě podporoval, stále neexistovala výjimka.

Socialistické Československo se tak bezvýhradně zmocnilo divadla a jeho svobodu už z podstaty tohoto pojmu vyloučilo.

¹⁷ Zákon č. 32/1948 Sb., kterým se vydávají základní ustanovení o zřizování divadel a o divadelní činnosti (divadelní zákon).

¹⁸ Zákon č. 32/1948 Sb., kterým se vydávají základní ustanovení o zřizování divadel a o divadelní činnosti (divadelní zákon).

¹⁹ Zákon 55/1957 Sb., o divadelní činnosti (divadelní zákon).

²⁰ Zákon 55/1957 Sb., o divadelní činnosti (divadelní zákon).

1.7 ČESKOSLOVENSKÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA DIVADLA III: PO R. 1972 DO SOUČASNOSTI

Divadelní zákon v r. 1972 se potom už od toho z r. 1957 nijak nelišil. Byl však novelizován na konci r. 1989 a v této novelizované podobě platil až do r. 1992, kdy byla zrušena většina jeho ustanovení. Toto torzo však opět platilo až do r. 1995, kdy bylo nahrazeno prvním autorským zákonem.

Od r. 1995 v České republice neexistuje žádný divadelní zákon. Dalo by se říci, že je to tak správně, jelikož v demokratickém státě nemá už ze své podstaty místo. Svoboda divadla by přece měla být podobně téměř neomezená, jako je její nadřazená svoboda - svoboda projevu.

Přesto se opakovaně objevují iniciativy volající po nové právní úpravě divadla, po novém "divadelním zákoně" či alespoň dílčích právních normách regulujících oblast divadelnictví.

Zjevně se totiž státu ani divadlům samotným dosud nepodařilo vyřešit dilema mezi požadavkem státní finanční podpory divadla a svobodou divadla jako téměř absolutní veličinou nutně propojenou s ideou demokratického státu.

Závěr

Problematika toho, jaká míra svobody má být divadlu v ideálním případě poskytnuta, má dva rozměry.

Tím prvním je praktická svoboda, která reálně určuje fungování divadla. Jedná se o svobodu realizace divadla, o konkrétní vnímatelnou inscenaci. Ta je sice závislá na výsledcích abstraktní svobody, ale teprve skutečná realizace na jevišti dává divadlu jeho podstatu divadelního artefaktu, tudíž je tato praktická forma divadelní svobody stejně důležitá jako svoboda abstraktní.

Druhou rovinou divadelní svobody je potom už zmiňovaná abstraktní svoboda, která motivuje vznik divadelních děl jako podkladu pro budoucí inscenaci, jako básnického díla či režisérské knihy.

Nedostatek praktické svobody divadla divadelní tvůrčí činnost spíše utlumuje, jelikož pokud nejsou dány dostatečné finanční, technické nebo organizační podmínky pro divadelní tvorbu, nemohou zamýšlené inscenace vůbec vzniknout.

V případě nedostatku abstraktní svobody je však situace ještě složitější. Platí zde totéž jako u praktické nesvobody, ale přidává se k tomu aspekt přirozeného odporu proti útlaku.

To, co tedy u praktických realizací působí na divadelní tvorbu negativně, se v abstraktní rovině stává hnacím motorem umělecké invence. Často právě kvůli potřebě svobodného vyjádření svého

světonázoru, ke kterému není jinak možnost, vytvářejí divadelní tvůrci svá nadčasová vrcholná díla.

Stát tak svou kontrolou dává divadlu protihráče, vůči kterému se může každý z divadelních tvůrců vymezit. Potom přirozeně vznikají divadelní díla, v nichž jejich tvůrci museli svoji vynalézavost vtělit do metafor a podobenství, do skrytých významů na první pohled nezávadného obsahu.

Ovšem na druhou stranu je třeba si uvědomit, že pokud nesvoboda divadla zapříčiněná přemírou státní kontroly přesáhne určitou mez, její stimulační účinky na kvalitu divadelní tvorby přestávají existovat. Pokud už nelze nalézt žádný hluchý prostor k pohybu mezi hranicemi určenými státní kontrolou, není kam ukrýt zamýšlené sdělení.

Ne náhodou pocházejí nejznámější dramata a částečně i inscenace z dob poznamenaných nesvobodou, ale z dočasně uvolněnějších období. Příkladem může být československá divadelní tvorba 60. let.

V obou případech, tedy u praktické i abstraktní svobody, je tak restrikce ze strany státu pro divadelní tvorbu problematická.

Pokud však poměříme riziko přílišné svobody s rizikem přílišné nesvobody, volba vždy musí padnout na první možnost. Za ideální lze považovat právě ta období, v nichž stát do divadla zasahuje jen tak, jak je to nutné pro jeho kvalitní fungování. Otázkou však zůstává, jaká je ta míra právní regulace, která už zapříčiňuje nesvobodu, a co se rozumí „kvalitní fungování“ divadla.

Dosud jsme se zabývali otázkou, jak právo ovlivňuje právo divadlo a jeho svobodu. Proto byly předmětem zkoumání divadelní zákony a právní úprava zabývající se divadlem již na první pohled. V podstatě jsme však úplně pominuli skutečnost, že s tím, jak se fungování divadla i společnosti od 19. stol. postupně mění, roste ještě markantněji než v minulosti vliv ekonomického trhu na samotnou existenci jednotlivých divadel, realizaci jednotlivých inscenací i jejich kvalitu.

Druhou otázkou, kterou by proto autorka tohoto textu tímto chtěla nastolit, tak je, co nejvíce skutečně určuje podobu divadla. Je to právní regulace divadla jako taková, právní nastavení ekonomických podmínek divadelnictví jako specifické činnosti, samotná ekonomika nebo umělecká činnost divadelních tvůrců bez ohledu na vnější činitele?

Nejlepší odpovědí je pravděpodobně ta, že se jedná o kombinaci všech těchto faktorů. Divadelníky i zákonodárce by však mělo zajímat, v jaké míře jednotlivé vlivy působí, aby mohlo být dosaženo optimálního nastavení poměrů mezi nimi.

Literature:

- LONCLE, S: Freedom of the Theatre: A Matter of Law?. Law & Humanities. 20110601, roč. 5, č. 1, s. 155-164, ISSN 17521483.
- EFMERTO VÁ, M. et al: České země 1848-1918. Praha: Libri, 2009, 453 s. ISBN 978-80-7277-171-4.,
- PAVLÍČEK, Jaromír. Československé dějiny a evropská politika ve 20. století: vybrané kapitoly z českých a slovenských dějin 1900-1989. Opava: Optys, 2008, 83 s. ISBN 978-80-85819-65-6.
- MUKAŘOVSKÝ, J. et al: Dějiny českého divadla. Praha: Academia, 1969, 429 s.
- HYVNAR, J.: Francouzská divadelní reforma: od Antoina k Artaudovi. Praha: Pražská scéna, 1996, 237 s., ISBN 8090167179.
- Nařízení Ministerstva vnitra, č. 454/1850 říšského zákoníku.
- Zákon č. 32/1948 Sb., kterým se vydávají základní ustanovení o zřizování divadel a o divadelní činnosti (divadelní zákon).
- Zákon 55/1957 Sb., o divadelní činnosti (divadelní zákon).
- Zákon č. 33/1978 Sb., o divadelní činnosti (divadelní zákon)

Contact – email

210387@mail.muni.cz